

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки РДГУ

Випуск 25

Рівне
Видавець О. Зень
2014

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. – Рівне: О. Зень, 2014. – 313 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Троян Сергій, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Фісанов Володимир, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Шугаєва Людмила, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

*Свідоцтво про державну реєстрацію:
Серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.*

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники.

Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 28 листопада 2014 р.

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 31,
історико-соціологічний факультет РДГУ.
тел. 0-362-22-59-01
isfconf@mail.ru

каліну, васильок” (Нивочин) [2, с. 96], “Квіти прив’єзували, овес, васильки, жито. Вішали такі, як то тепер бублички; то в печі таке випікали” (Гринівка) [2, с. 83].

Обрядові регламентації. На теренах Радехівщини і Путильщини рубання весільного деревця зазвичай було прерогативою молодих хлопців, що займалися цією справою щонайшвидше за кілька днів і щонайпізніше – напередодні весілля. “То хутче, день перед тим. Як я спекла коровай, маю йти на весілля, ну то я не буду в той день вбирати коровай, коли на весілля йду. День перед тим” (Підмонастирок) [1, с. 36], “Котрий [в молодого] дружба, та й той дружба йшов [до лісу] ту косицю різати” (Росільна) [2, с. 11], “Як мав рубати [дружба], то має раз врубати. І два не може врубати – раз треба врубати” (Глибівка) [2, с. 43], “Він [дружба] приніс [косицю] там, до молодого, та й стоє” (Саджава) [2, с. 67], “Казали, аби першу [гілку] зрубав, аби не дві рубав, не три” (Гринівка) [2, с. 83], “То треба за раз зрубати, бо як рубаєш два-три рази, то будеш мати дві-три жінки” (Нивочин) [2, с. 96].

Процес прикрашання деревця на Радехівщині переважно виконувався дівчатами-дружками, тоді як на Богородчанщині ця місія зазвичай покладалася на заміжніх жінок – свах. В обох досліджуваних районах до цієї справи іноді залучали також батьків молодого, або молододі: “Ну, то та [встромляла деревце], що пекла [коровай]. А свати мали прийти і забрати” (Підмонастирок) [1, с. 37], “Прикрашали свахи від молодого, там де коровай пекли. В нас заміжні переважно. Молоді дівчата не” (Дзвиняч) [2, с. 110], “Вже свахи ту косицю готову несли до молододі” (Гринівка) [2, с. 83], “Свахи, старші жінки [вбирали косицю]” (Глибівка) [2, с. 43], “На гору [косиці] чіпляли малесенький калач, дружба чіпляв, і косичку причіпали. [Косичка] – жито, - три-чотири колоски жита, мірту. То вже мама [молодого] чіпляла вищу ту косичку” (Росільна) [2, с. 10].

Якщо на Радехівщині весільне деревце неодмінно виступає в тандемі з короваєм, то на Богородчанщині в якості такого супровідним атрибуту використовували калач, або хліб: “Встромляли [косицю] в хліб, хліб пекли, або калач” (Росільна) [2, с. 11], “В калач пхали, або пекли такий хліб круглий, маленький, і косицю пхали в цей хліб” (Глибока) [2, с. 29], “В калач [встромлювали косицю], в коровай не” (Глибівка) [2, с. 43], “Колись забивали [косицю] в калач, а тоді вбирали” (Нивочин) [2, с. 96] “Як мали дівчину до видання, чи хлопець мав женитися, то каже: перше мій коровай ріж [з “теремкою”], щоб за твоїм весіллям вони (та дівчина, чи хлопець) вже щоб йшли заміж, щоб женилися” (Підмонастирок) [1, с. 36]. Як на Радехівщині, так і на Богородчанщині дуже зважали на те, аби весільне деревце в ході ритуалу не зазнало якихось ушкоджень, адже це вшувало нещастя для родини молододі, або молодого: “[Дружба] давав матері, а мати ту “теремку” брала і вважала, щоб ніхто не зірвав квітки з неї “теремки” і виносила на гору, ховала, чи куди клала її. І та “теремка” мала так бути. На горіщі, за крокву застромила” (Підмонастирок) [1, с. 37], “Той калач має бути цілий. Як вже від молодого йде родина [до молододі], несе той калач і ту косицю, - не дай Боже, щоб він [калач] розломився! Недобре. В мене син так був: одна сестра несла коровай, друга – косицю. На другий день вже йшли в пропій до молодого від молододі, принесли мені [калач] – був розломаний. Я зразу знала, що мені недобре” (Глибівка) [2, с. 43], “Боялися, щоб не зломити вершечок косиці. В нас так було, - чоловік і жінка померли, лишилися двоє дітей сиротами. Зломила одна жінка, - вона хотіла зірвати [калачики з косиці], щоб свою дочку швидше віддати. Вона [жінка] може не хотіла, щоб вона [косиця] вломилася” (Глибівка) [2, с. 44], “Вже як сядуть молоді за стіл [в молододі], як придуть від шлюбу, косиця стоє за столом, і основне, аби не зломити вершок” (Саджава) [2, с. 68]. Символіка плідності весільного деревця яскраво представлена в обох районах за посередництвом призначення певних його компонентів для неодруженої молоді: “Витягнув дружба [квітки з “теремки”] подобував, воно всьо на дротиках, та й повбиралися. Дівчатам, хлопцям квітки понасаджували, та й всьо” (Бєбехи) [1, с. 45], “Дівчатам по гілочці [“теремка”]. По гілочці дівчаткам давали. Але хто-небудь вхопе ту гілочку, то заміж вийде” (Грицеволь) [1, с. 57], “Вони [дружби] витягнули ті “теремки” і там дівчата хапають ті квітки з неї. Дівчата похапали там з него [“теремця”] ті квітки” (Грицеволь) [1, с. 58], “Ті калачики [з косиці] намагались дружки зірвати, щоб швидше вийти заміж” (Лесівка) [2, с. 82]. В той час, як на Богородчанщині весільне деревце з певного весілля, виконавши свою функцію, мало залишатися недоторканим, на Радехівщині воно іноді отримувало нове життя, внаслідок використання його в якості атрибуту на інших весіллях: “Оставляли [“теремку”] в коморі. А з комори вже брав, хто там треба було комусь на весілля, брали готову, на друге весілля. Перенесли [“теремку”] на друге весілля. А я беру, бо я маю коровай печи, взяла готову “теремку”, вже по весіллю” (Нивіці) [1, с. 92], “Ну, вона зберігалася трохи, та різка – “теремка”, її не викидали” (Нивіці) [1, с. 98], “Прив’єжуть до яблінки до солодкої, та й там зогніє косиця та. Треба, щоб до яблінки солодкої, молодим аби ся добре жило” (Нивочин) [2, с. 96], “Колись – на під [косицю виносили], аби вона стояла тихонько в куті. Перший [кут], де сходить сонце. Як я пам’ятаю, - на схід сонця, аби тихеньке життя було. Так чогось казали. То тепер косицю на яблінку, а колись... Аби мирно жили, аби мирна та сім’я була” (Гринівка) [2, с. 83], “А вже молодий клав на стрих ту косицю. На стрих, до сонця, - щоб стояло” (Лесівка) [2, с. 83], “Тепер на дерево кладуть [косицю], а колись – на під, на поді” (Лесівка) [2, с. 76], “Косицю – на яблінку, коло хати” (Глибівка) [2, с. 44], “Чіпляли до ябліночки, наперед хати. Доки не зов’яло. Ніхто не викидав” (Росільна) [2, с. 7].

Таким чином, розглянувши наявні польові етнографічні матеріали з весільної обрядовості Радехівщини та Богородчанщини, можемо виокремити головні аналогії та відмінності побутування весільного деревця на досліджуваних теренах:

- до спільних рис можемо віднести наступні: за основи для весільного деревця в обох районах слугували хвойні породи дерев (смерека – на Радехівщині, сосна – на Богородчанщині), кількість розгалужень – переважно три, локус утилізації деревця – під (горище), присутність паперових квітів в системі прикрас, небажаність пошкодження деревця під час весілля, продукуючі властивості складових елементів деревця;

- до відмінних: з одного боку, ширше розмаїття варіантів номінацій весільного деревця на Радехівщині, з іншого – універсальність терміну “косиця” на Богородчанщині, що виявляється у його застосуванні на означення інших компонентів предметно-символічної сфери весільного обряду, супровідний атрибут, у який встромлялося деревце (на Радехівщині – коровай, на Богородчанщині – калач, або хліб), особи, що займалися вбиранням деревця (дівчата – на Радехівщині, жінки – на Богородчанщині), більш розмаїта система прикрас весільного деревця на Богородчанщині (злакові, тістяні прикраси, гусяче пір’я), можливість повторного використання деревця на Радехівщині.

Джерела та література

1. Архів ЛНУ, ф. 119, оп. 17, спр. 178-Е, 122 арк.
2. Архів ЛНУ, ф. 119, оп. 17, спр. 299-Е, 119 арк.
3. Гілевич І. Стан і перспективи історико-краєзнавчих досліджень на Радехівщині. – Львів, 2010. – 84 с.

УДК 271.2(477.81/82)

І. Булига

ФОРМИ ПРАВОСЛАВНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ СУЧАСНОЇ ВОЛИНИ: СПРОБА ТИПОЛОГІЗАЦІЇ

У статті проаналізовані типи православної релігійності сучасної Волині. Зокрема визначено, що на початок ХХ століття у цьому регіоні йде процес формування образу "нового віруючого" з відповідними типологічними характеристиками.

Ключові слова: типологія релігійності, «новий віруючий», воцерковлена релігійність, масова релігійність.

The paper analyzed the types of modern Orthodox religious Volyn. In particular, specifies that the beginning of the twentieth century in this region is in the process of forming an image of the "new believer" new typological characteristics.

Keywords: typology of religion, "new believer" church religion, mass religiosity.

Сучасна соціокультурна реальність, світова глобалізація, наслідки науково-технічного прогресу, зрештою криза європоцентристської цивілізації, що спирається на іудео-християнську традицію, секулярні тенденції зумовлюють трансформацію релігійної сфери у наш час. Як наслідок, з однієї сторони релігійний традиційний світ, з іншої – постмодерний, породжують перехід від традиційних форм життя до сучасних. Відповідно формуються групи «нових» і «традиційних» віруючих. Саме ж трактування «новий тип віруючого» набуває у нашому контексті особливого значення, оскільки стосується конкретної релігійної традиції, зокрема православ’я та досліджується у контексті релігійної ситуації сучасного Волинського регіону. Відтак метою нашого дослідження постає типологізація форм православної релігійності сучасної Волині.

Питання про те, наскільки релігійність сучасних православних відрізняється від традиційної, залишається доволі дискусійним. Зрештою, посеред наукової спільноти триває суперечка стосовно трактування пострадянського релігійного відродження як повернення до традиції чи як формування «нового православ'я» і відповідно «нового типу» віруючих. Серед сучасних дослідників, які займаються цією проблематикою можемо, насамперед, назвати П. Баєва, В. Докаша, Н. Дудар, І. Ломаку, М. Мітрохіна, Г. Олпорт та інших.

У структурі типології орієнтації релігійної особистості покладені два критерії: свідомість та поведінка. Вплив релігії на свідомість і поведінку людей фіксує поняття «релігійність» (прояв суб'єкта, в ролі якого постає людина (індивід, група, колектив, певне суспільство). Беззаперечним є той факт, що на початок XXI століття релігійна свідомість набула своїх особливих рис.

Сучасний стан релігійної свідомості українців, відтак і волинян, вітчизняні науковці характеризують двозначно. З одного боку, як релігійну свідомість, характерними рисами якої є відкритість, адогматичність, демократичність, гнучкість, індивідуалістичність тощо, а з другого – такою, що відзначається духовною ентропією, еклектикою, невизначеністю, фрагментарністю, популізмом, конформізмом [4, с. 134]. Зрештою ця розмитість релігійної свідомості свідчить про складність та неоднозначність релігійних процесів, що відбуваються в Україні в цілому та Волині зокрема.

Також релігійна поведінка (дотримання конфесійно-формалізованих вимог, обрядів, церемоній, участь у соціальній, просвітницькій, благодійницькій діяльності релігійної спільноти) зазнає змін. З однієї сторони релігійну поведінку православного-віруючого Волині активізує психологічний клімат, коли «церковність» набуває рис соціально легітимізованої і заохочуваної поведінки людини. З іншої ж сторони сучасний православний віруючий (причому таких є більшість у кількісному відношенні) не докладає жодних зусиль для регулярного відвідування храму, молитви, погано знає церковне учення. Його віра еклектична та номінальна. Причому перехід у групу традиційних віруючих з-поміж цієї когорти є малоімовірним та не чисельним і не показує вагомих змін у релігійній ситуації регіону.

Характерно, що згідно наших спостережень мотиви цієї групи віруючих відвідин храму полягають у констатації: «Йду до храму, бо свято», «Йду до храму, бо так потрібно», «Йду до храму, бо так роблять знайомі» і т. д. Відтак ми прослідковуємо специфічну рису української релігійності, яку називають релігією меншості «від імені більшості», тобто ситуацію, коли релігійність маніфестує активна меншість, а більшість не просто ставиться до цього з розумінням, а й виразно підтримує те, що робить меншість (відзначає релігійні свята, виконує обряди, живе згідно традиції), але не інституалізується.

Зрештою, у цій ситуації показовим є дослідження українських науковців в Україні в цілому. Зокрема, навіть серед тих, хто визначає себе як «невіруючий», 7% відвідує релігійні служби в дні релігійних свят, кожен третій вважає за необхідне відправляти релігійну службу на честь народження людини, а кожен п'ятий переконаний в обов'язковості поховальної служби. Загалом же згідно з аргументами доцільності обрядів посвячення в релігію та одруження, які висловили респонденти, формуються вони у багатьох на засадах еклектичності, на основі фрагментації релігійного життя, поєднання традиції і моди, визнання магічності релігійних цінностей. Лише для небагатьох релігійна діяльність є усвідомленою і цінною саме завдяки її внутрішньому змісту [4, с. 129].

У сучасному суспільстві традиційним є поділ усіх віруючих на два типи: масовий і воцерковлений. Для першої характерний поверхневий рівень релігійних переконань, слабкість релігійної віри, пасивна релігійна діяльність, повільне засвоєння релігійних ідей, норм, цінностей, виражена ритуалістичність, конформізм, декларативність. До цього типу відносять неінституційовану постмодернову релігійність як позацерковний «дифузний» вияв релігії. Воцерковлена ж релігійність вирізняється цілісністю, виваженістю, ґрунтовністю релігійних переконань і їх максимальною відповідністю конкретним релігійним вивченням, високою інтенсивністю релігійних почуттів та переживань [3, с. 9]. Окрім того цей тип релігійності характеризується вимогливістю до виконання релігійних практик, усвідомленням їх самоцінності, замученістю до релігійних організацій, участю в соціальній, просвітницькій, благодійницькій та іншій діяльності релігійних громад На Волині досить часто масову релігійну свідомість розглядають з позицій її регіональної специфіки, визначаючи ступінь релігійно-православної присутності через співвідношення кількості православних і не православних християнських конфесій.

Сучасні дослідники наголошують на існуванні у православній спільноті різних груп віруючих із відмінними пріоритетами у розумінні церковного життя. Такий підхід дозволяє виокремити наступні типи сучасної релігійної свідомості: культуову («ритуалісти»-миряни і «требовиконавці»-священнослужителі); політичну («православні патріоти» і «християнські демократи»); аскетичну (чернецтво); естетичну (сприйняття Церкви насамперед в параметрах храмового дійства як синтезу мистецтв); ліберальну (орієнтоване на творче перетворення церковної дійсності в руслі «духовної свободи») [6, с. 486]. Зрештою цей «внутрішньоцерковний плюралізм» призводить до виокремлення різних груп віруючих. Здобутки російських вчених ми можемо певною мірою і екстраполювати на українські терени, зокрема Волинський регіон. Тому, підсумуємо, що виокремлені групи віруючих мають різне бачення шляхів до вирішення актуальних проблем сучасного православ'я в Україні. Приміром: як Церква має відноситися сьогодні до сучасного суспільства і як впливати на нього, як відноситись до тих соціокультурних процесів, які відбуваються на Заході і на Сході? Неоднозначність і поліваріативність відповідей на ці питання різними православними конфесіями свідчить про кризу ідентифікаційних процесів сучасного українського православ'я.

Низка проблемних питань виникає під час інтерпретації типологізації форм православної релігійності. Спираючись на результати досліджень українських та зарубіжних вчених та наші власні спостереження, виокремимо певну типологію православних віруючих, які присутні на Волині:

- глибоко віруючий; віруючий, віруючий відповідно до родинних цінностей; церковно-віруючий або ритуаліст; віруючий-конформіст; байджий або ідентиферентний віруючий [4, с. 132-133];
- віруючі з пріоритетом на релігійну орієнтацію; віруючі з релігійною орієнтацією, яка не є провідною; віруючі з релігійною орієнтацією, яка підпорядкована нерелігійним мотивам; ті, що вагаються між вірою і невір'ям [6, с. 149-150];
- переконаний віруючий; формальний віруючий; віруючий проміжного типу; бездіяльний віруючий [6, с. 149-150];
- індивіди із зовнішньою (нерозвинутою релігійною орієнтацією); індивіди із внутрішньою (справжньою) релігійною орієнтацією [6, с. 130];
- віруючі, як активні члени релігійних общин; віруючі, які дотримуються релігійних обрядів; віруючі, які регулярно відвідують богослужіння; віруючі, які рідко відвідують церкву і дотримуються православних обрядів; віруючі, які не приймають офіційну церкву; ті, які вагаються між вірою і невір'ям [6, с. 149-150].
- глибоко набожні; віруючі за традицією; формальні (для іміджу) парафіяни; конфесійно невизначені, випадкові богошукачі [2];

Окрім того у наукових дослідженнях здійснюються спроби типологізації форм внутріцерковної православної релігійності. Зокрема класифікацію воцерковлених віруючих подає М. Мітрохін. Вчений поділяє останніх на три категорії – вікову, традиційну, світоглядну. До першої він відносить переважно пенсіонерів та «хранителів» православних традицій. Другу складають вихідці із православних сімей, що зберігали (навіть у радянську добу) і зберігають віру й належний православній традиції спосіб життя. Третю категорію, за М. Мітрохіним, складають активні та ініціативні групи людей, духовні пошуки яких сприяли до навернення у православ'я. Останні поділяються на модерністів і фундаменталістів [5, с. 52]. Зрештою таку класифікацію також можна екстраполювати на реалії сучасного Волинського регіону.

Безумовно, вивчаючи форми релігійного самовираження, які об'єднують людей у православні общини, необхідно закцентувати увагу на системі релігійної соціалізації, принципах соціокультурного розвитку, релігійному вихованні і т. д. Процес «оцерковлення» (як залучення віруючого до релігійної громади, засвоєння норм та цінностей поведінки) у православній традиції ототожнюється з процесом релігійної соціалізації. З точки зору Православної церкви, процес оцерковлення передбачає залучення людини до церковних віроповчальних знань, досвіду церковно-статутної дисципліни й молитовно-євхаристійного богослужбового життя, духовного керівництва, особистого духовно-морального життя в родині. Характерно, що в масовій свідомості вкорінено образ «справжнього православного віруючого», який послідовно виконує всі релігійні приписи, беззаперечно вірить у фундаментальні положення своєї Церкви, регулярно відвідує богослужіння, має ґрунтовні релігійні знання і демонструє високоморальну поведінку. Зрозуміло, що цей «ідеальний тип» віруючого недосяжний.

За сучасних умов інформатизації суспільства, активного розвитку інформаційних технологій інформація із життя православних конфесій стає доступною. Зовсім не обов'язковим є для людини прояв власної релігійної ідентичності через конкретні практики (насамперед відвідування храму та участь у спільній молитві та інших релігійних практиках), а увімкнувши телевизор можна бути присутнім на богослужінні в режимі телевізійної трансляції. Так, наприклад, щонеділі такі телевізійні та он-лайн трансляції відбуваються на Рівненському державному телебаченні із Свято-Покровського собору м. Рівного. До того ж, із доступних безкодових телевізійних супутникових каналів декілька мають релігійне спрямування. Таким чином, на зміну храмовому приході телевізійне або віртуальне сприйняття відправ і богослужінь.

Відтак констатуємо, що сьогодні той шлях, що приводив людину до сповідання православної традиції, уже не спрацьовує. Релігійні традиції не завжди транслуються від батьків до дітей, а навпаки, можуть конструюватися особою в залежності від власних вподобань (політичних, економічних, культурних). Момент вибору при цьому супроводжується релігійною творчістю. Світ здійснив «крок від долі до вибору» (П. Бергер). На думку західних соціологів така переорієнтація характерна для сучасного протестантизму та католицизму. На нашу думку, такі явища властиві і сучасному православ'ю.

Безсумнівно, сучасне суспільство вимагає нових, мобільних форм вияву своєї релігійності. Особливо такі процеси характерні для молодіжного середовища. Вони охоплюють сумніви, пошуки, переходи із однієї конфесії до іншої. Нерідким, сьогодні, на Волині є факти, коли можна зустріти молоду людину, яка відвідує поряд із православною і інші релігійні конфесії (за нашими спостереженнями здебільшого протестантські).

Цей вибір багато в чому є можливим завдяки наявному релігійному плюралізму – «простору релігійних пропозицій», «релігійному супермаркету». Відтак релігійна ідентичність почасти для сучасного православного віруючого (особливо молоді) перестає бути стійким традиційним феноменом, а стає навпаки змінним конструктом. Адже, людська природа передбачає постійне оновлення, внутрішні зміни на зовнішні сигнали. Тому, людина, яка отримує шквал релігійної інформації (американські протестантські проповідники, східні гуру, тренінги із самовдосконалення, астрологічні прогнози, групи йоги, проповіді буддистських лам і т. д.), не завжди опиняється у ситуації стійкості власного конфесійного вибору.

Причини цього явища можуть бути самими різними: від відсутності довіри до традиційних інститутів світської і духовної влади, до непевненості і невизначеності людського існування. Досить часто такі процеси відбуваються як наслідок падіння авторитету духовних лідерів православних конфесій. Таким чином, низка людей не мають чітко вираженої релігійної ідентичності, здебільшого остання стає розмитою і фрагментарною. Відтак найважливіший символ для побудови релігійної ідентичності у свідомості сучасного православного віруючого втрачає нормативний показник. Із цієї «втратою» розуміння віруючим релігії, віри, церкви перестає бути унормованим. Причому він стає глибоко індивідуальним. Релігія перетворюється в релігійність, а ядро релігійності – це пошук «власного Бога», який перебуває поза конфесійною різномірністю і можна стверджувати, що релігійний фактор виходить за межі конфесійного середовища. Тому релігійна віра і релігійна практика стають особистою справою кожної людини, саме поняття «віруючий» стає більш розмитим і невизначеним, створюються об'єктивні умови для розширення поняття релігійної групи та релігійного інституту. На Волині дедалі стійкіше утверджується «атомізований» тип релігійного життя: є віруючі, є храм, проте власне община відсутня релігійної поведінки, для якої є чужим участь в общинно-приходському житті. Для більшості прихожан особисті відношення із священником не потрібні: вони приходять на богослужіння, моляться, приймають участь у таїнствах, часто при цьому відвідують декілька різних храмів. Ніякої потреби в будь-яких відносинах з іншими членами приходу вони не відчувають. Для духовенства такий уклад також стає природним.

Таким чином, одним із головних трендів розвитку релігійності на Волині (як і в Україні) стає так звана релігійна конверсія, в результаті якої індивід втрачає традиційний конфесійний статус (здебільшого православного віруючого) і набуває нових релігійних і квазірелігійних ідентифікацій. Тому, якщо мешканці Волинського регіону (як до слова й інших регіонів теж) все ж ідентифікують себе з належністю до певної релігійної традиції – у нашому випадку православної, вони не завжди розділяють її віровчення, приймають участь в її обрядах, є активними членами релігійної общини, переймаються її життям. За умов, коли великі групи людей отримують неефективну релігійну соціалізацію, суб'єктивна релігійність схильна бути різномірною, ніж організована релігійна діяльність.

Окрім того не можемо обійти і того факту, що в сучасну епоху постмодерну, православні віруючі, для того щоб зберегти власну ідентичність та відтворити її в нових, якісно інших соціокультурних умовах (відмінних від традиційного суспільства в якому формувалось православ'я) звертаються до так званих витоків релігії. Останнє призводить до розгортання у релігійній системі православ'я такого феномену як релігійний фундаменталізм. Останній, базуючись на православній традиції, виокремлює з неї вибір певних притаманних їй символів. На цій основі створюється насамперед ідеологічний конструкт, який заявляє на права відродження ядром релігійної традиції. Загальними основами сучасного православного фундаменталізму оголошуються: безкомпромисний антикуменізм, антикатолицизм, антиєвангелізм, антилібералізм, антиіндивідуалізм, критика «західних цінностей».

Зокрема на Волині такі тенденції характерні для віруючих Української православної церкви Московського патріархату. Замість конструктивної політики в церковній сфері, Патріарх Кирил, із-за прагнення зберегти українські території у лоні Російської православної церкви Московського патріархату (до слова волинські території – це один з найчисельніших регіонів наявності віруючих цієї юрисдикції), перейшов на позиції крайнього фундаменталізму. Причому першоєрарх РПЦ заявляє, що між Європою та цивілізаціями православною і «руською» існують відмінності із-за розбіжності у сприйнятті фундаментальних цінностей. Патріарх наполягає на необхідності антизахідної ідентифікації для Росії та сусідніх країн (насамперед України та Білорусії). Відтак православна цивілізація і «Русский мир» мають знайти себе у багатополосному світі у результаті протистоянь західному стилю життя. Причому, православні звільняються від обов'язку прийняття загальноєвропейських цінностей. А таким критерієм прийняття/неприйняття європейських цінностей має стати Традиція.

Соціальною базою православного фундаменталізму на Волині за нашими спостереженнями, є здебільшого жінки старшого покоління, в меншості – інтелігенція (в основному російськомовна). Проте прихильники радикального фундаменталізму у православ'ї на Волині складають незначну частину віруючих, але стабільну.

Відтак, ми можемо стверджувати, що на початок XXI століття йде процес формування образу сучасного віруючого з новими типологічними рисами: він «помолодів», став більш освіченим, соціально активний, чужий політичному індивідуалізму, намагається поповнити свої знання, використовуючи досягнення сучасної науки і техніки, використовувати у своїй діяльності найновіші інформаційні засоби. Це дає нам підстави стверджувати, що «новий тип» долає стереотип того, що віруючі у своїй більшості – це соціально-пасивна маса пенсіонерів і домогосподарок, далека від проблем, які хвилюють суспільство.

Безумовно, що неодноразовно думок українських і зарубіжних науковців відображають різноманітний спектр типологізації православної релігійності. Проте, ці типи, виділені різними авторами, описують одні і ті ж соціальні реальності. Тому, на нашу думку, саме вони є поширеними і необхідними складовими картини сучасного «православного світу» Волині. Хоча існування різних груп віруючих із відповідними пріоритетами у розумінні церковного життя, говорить по-неоднакове сприйняття Православної Церкви. Тому очевидним сьогодні є пошук Церкви як цілісності, активної суспільної і духовної сили у якій є що запропонувати суспільству, яке переживає кризовий стан.

Джерела та література

1. Баев П. А. Религиозное и нерелигиозное сознание российского общества эпохи перемен: проблема типологизации / П. А. Баев // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция, политология, культурология. – 2010. – № 1. – С. 148–159.
2. Докаш В. Релігійність українського суспільства в її сучасних соціологічних вимірах Взаємовідносини Церкви і суспільства в умовах соціально-політичної кризи в Україні / В. Докаш // Держава і Церква: форми взаємодії в умовах трансформації українського суспільства : матеріали Міжн. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2014 р. / за заг. ред. проф. Докаша В. І. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. – С. 67–76
3. Дудар Н. П. Релігійність в українському соціумі: детермінанти і характеристика сучасного стану: автореф. дис... канд. Соціол. наук: 09.00.11 – релігієзнавство / Дудар Наталя Павлівна; Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України, 2002. – 20 с.
4. Ломака І. Між інтеграцією і модернізацією. Політологічний аналіз інтеграційної ролі релігії в умовах модернізації українського суспільства / І. Ломака. – Монографія. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. – 196 с.

5. Митрохин Н. Русская православная церковь: современное состояние и актуальные проблемы / Н. Митрохин. – М. : НЛЮ, 2004. – 648 с.
6. Кырлеж А. И. Феномен «православной идеологии» // Вопросы религии и религиозноведения. Вып. 1: Антология отечественного религиозноведения [Текст] : сборник / сост. И общ. ред. О. Ю. Васильева, Ю. П. Зуева, В. В. Шмидта. – Ч. 4 : Кафедра государственно-конфессиональных отношений РАГС. – С. 485–500.
7. Олпорт Г. В. Религиозная ориентация личности и предрассудки / Г. В. Олпорт // Личность в психологии. – СПб. : Ювента, 1998. – С. 188–210.

УДК [93/94:908]:37

С. Грипич

ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ РІВНЕНЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

У статті аналізується сутність історичного краєзнавства, формування патріотизму у середовищі студентів Рівненського державного гуманітарного університету в цілому та історичного факультету, зокрема. Увага надається завданням історичного краєзнавства та їх значенню для виховання української молоді в сучасних умовах життя.

Ключові слова: історичне краєзнавство, патріотизм, краєзнавці, Рівненський державний гуманітарний університет, історичний факультет, студенти, навчальний процес, виховання молоді, історична освіта.

The article analyzes the nature of historic study, the formation of patriotism among students Rivne State Humanitarian University in general and the Faculty of History, among others. Attention is given the task of historic study and their implications for the education of Ukrainian youth in modern conditions of life.

Keywords: historical studies, patriotism, historians, Rivne State Humanitarian University, History Faculty, students, educational process, education of youth, history education.

Виховання патріота в сучасному українському суспільстві має величезне значення. Патріотизм, як відомо, найважливіший духовно-моральний чинник збереження суспільної стабільності. Разом із тим, патріотизм – це природна прив'язаність до рідних місць, мови, культурних традицій. Любов до Батьківщини у кожного проявляється в свій час і по-своєму. Спочатку це відбувається невідомо, коли дитина тягнеться до батьків; піростаючи, вона починає відчувати прихильність до друзів, рідної вулиці, села чи міста. І тільки дорослішаючи, набираючись досвіду і знань, вона поступово усвідомлює свою належність до Вітчизни.

Формування патріотизму в нашій країні все частіше розглядається як можлива національна ідея, здатна згуртувати наше суспільство на шляху зміцнення могутності України. Реалізація програми немислима сьогодні без активної краєзнавчої діяльності шкіл, вищих навчальних закладів позашкільних установ. Саме такі завдання сьогодні ставить перед собою і увесь педагогічний колектив Рівненського державного гуманітарного університету, а історичного факультету – особливо.

Головною метою цієї статті є спроба показати автором переваги виховання громадянина України, патріота малої батьківщини, знаючого і люблячого свій край в цілому та місто Рівне, зокрема.

Спіраючись на власний досвід, усвідомлюю, що кожен педагог сам повинен підходити до вивчення місцевої історії як дослідник і пам'ятати свою відповідальність за наукову цінність фактичного матеріалу, який він використовує в навчальному процесі. Тому, представленою статтею окремо хочеться зробити свій внесок у розвиток краєзнавства, культури краю, доповнити знання про його історичні особливості та унікальність.

І чим глибшими, повнішими, яскравішими і змістовнішими будуть знання студентів про рідний край і кращих його людей, тим більш дієво відзначаться вони у формуванні шляхетного морального почуття: інтересу і любові до свого краю, глибокої поваги до патріотичних традицій земляків, а - головне - вони згодом допоможуть вже своїм учням завдяки доступним, близьким прикладам із навколишнього життя зрозуміти сутність і повноту патріотизму, як почуття обов'язку перед народом та Батьківщиною. Також вища школа покликана прищеплювати студентам почуття любові до Батьківщини, колективізму.

Однак починати процес формування патріотизму і любові до рідного краю необхідно ще в шкільному віці, учням середніх загальноосвітніх шкіл. Поняття «Батьківщина», «Вітчизна» закономірно асоціюються дітям ще в шкільному віці з тим місцем, де знаходиться рідний дім, школа, тобто з конкретним містом, селищем. Від того, наскільки діти добре знають і люблять історію свого краю, залежить і глибина патріотичного почуття школярів.

Слід враховувати також, що студенти сьогодні стали іншими. Вони вже інакше сприймають історичну інформацію, фахова література в їх навчанні як джерело інформації займає, на жаль, не перше місце, а ресурси мережі Інтернет та ЗМІ посідають домінуючу позицію. Тому й роль викладача посилюється, залишається важливою, такою, що повинна спрямовувати інтерес студентства до збору та вивчення історіографії з історичного краєзнавства.

Суттєве значення для вдосконалення історичного краєзнавства і, в цілому, історичної освіти у ВНЗ, мають нові праці з історії. Дослідження вчених-істориків надали значну допомогу в подоланні старих підходів до змісту навчальних програм, підручників історії, в тому числі й з історії рідного краю, сприяли в застосуванні на практиці багатofакторного підходу до вивчення історії та її викладання.

Дослідженням особливостей організації краєзнавчої роботи серед студентів у різний час займалися О.Барков, Е.Беркович, К.Валішська, О.Горбик, О.Дімін, О.Дьякова, А.Епштейн, Л.Єрмолаєва, Ю.Журавський, Б.Зайцев, В.Калініченко, Д.Кацуба, Н.Комаренко, І.Корнейчик, Б.Корогод, С.Куделко, М.Кучменко, І.Лаврентьев, М.Лазунова, В.Латишева, О.Лугова, Г.Манюшин, Б.Мігаль, Н.Мілонов, В.Міхеев, Д.Михайличенко, А.Парфіненко, В.Пікалов, Т.Пікалова, Л.Плиско, С.Посохов, О.Рябокobiла, К.Строев, П.Трoнько, Г.Чернявський, Т.Шерстюк, Б.Шрамко та інші науковці.

Основні джерела історичного краєзнавства можна згрупувати за такими видами і підвидами (так звана традиційна структура):

1. Археологічні джерела з історії рідного краю: а) археологічні пам'ятники; б) археологічні розкопки і розвідки, їх описання та публікація; в) археологічні музеї.

2. Етнографічні матеріали: а) фольклор; б) житло, побут; в) одяг, прикраси.

3. Пам'ятки архітектури.

4. Пам'ятки образотворчого мистецтва: а) пам'ятники мистецтва; б) прикладне мистецтво; в) скульптура; г) народні традиційні ремесла і промисли.

5. Письмові джерела: а) рукопис; б) книги; в) періодична преса.

6. Усні джерела: а) топоніми і антропоніми; б) усна народна творчість.

7. Архіви та їх фонди [6]

Однак, проблема розвитку історичного краєзнавства у контексті формування патріотичних почуттів серед молодого покоління українців ще залишається досить актуальною. Сьогодні ще необхідно докладати значних зусиль до аналізу цієї теми та реалізації її у практичному житті.

Очевидно, що результати патріотичного виховання молоді засобами історичного краєзнавства покаже життя, але перші висновки можна зробити вже. І головний результат станом на сьогоднішній день – це інтерес студентів РДГУ до краєзнавства і вивчення історії рідного краю.

Продовжуючи думку, зазначимо, що історичне краєзнавство – один з елементів історичної освіти в Україні та в нашому вищому навчальному закладі. Воно абсолютно логічно є важливим засобом зв'язку вищої школи зі щоденним життям людей і різними життєвими обставинами. Вершиною ж патріотичного виховання є усвідомлення себе громадянином України.

Безсумнівно, що потужним засобом виховання майбутнього громадянина-патріота є краєзнавство. Проте, можливості виховання патріотизму у піростаючого покоління, закладені в історичному краєзнавстві, не реалізуються самі по собі, необхідна цілеспрямована, систематична діяльність педагогів, розробка відповідних навчальних програм, методичних рекомендацій тощо. Оптимальним вирішенням побудови цілісної системи історико-краєзнавчого освітнього простору, на наш погляд, може виступати і музейна педагогіка. У зв'язку з цим – доречним стане створення у ВНЗ України невеликих музеїв і краєзнавчих куточків.

ЗМІСТ

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Ковальова О. ДАВНЬОРУСЬКА ХРАМОВА АРХІТЕКТУРА І СИМВОЛІКА ПРАВОСЛАВНОГО ХРАМУ	3
Жарська О. ЛУННИЦІ З ФОНДІВ КУЛЬТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ «ПЕРЕСОПНИЦЯ»: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА СЕМАНТИКА ЇХ ПОХОДЖЕННЯ	5
Кузьма Т. ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ТА БЛАГОДІЙНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	8
Петрик В. ВІД ГОРОДА ДО МІСТА - ТРАНСФОРМАЦІЯ УРБАНІСТИЧНОЇ СТРУКТУРИ МІСТ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (КОРОЛІВСТВА РУСИ) У XIII-XIV ст.	11
Блануца А. УКРАЇНСЬКІ КНЯЗІВСЬКО-ШЛЯХЕТСЬКІ РОДИ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ «УКРАЇННИМИ» ПРИКОРДОННИМИ МІСТАМИ/ЗАМКАМИ У РАННІЙ НОВИЙ ЧАС	13
Альмес І. РУКОПИСНІ КНИГИ У КРЕХІВСЬКОМУ МОНАСТІРІ В XVII-XVIII ст. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІНВЕНТАРНИХ ОПИСІВ)	16
Островська Ю. ЦЕРКОВНЕ БУДІВНИЦТВО ПІД ПАТРОНАТОМ ІВАНА СТЕПАНОВИЧА МАЗЕПИ	19
Синяк І. ПРИКОРДОННІ «ЛЮБ'ЯЗНОСТІ». ЕТЮДИ З ІСТОРІЇ ЗАПОРОЗЬКО-ПОЛЬСЬКИХ СТОСУНКІВ ДОБИ НОВОЇ СІЧІ (1734 – 1775) (ДЕКІЛЬКА ДОКУМЕНТІВ З ГОЛОВНОГО АРХІВУ ДАВНІХ АКТИВ У ВАРШАВІ)	20
Рудянин І. РОЗВИТОК ОСВІТИ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ, ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА (1772-1914 рр.)	25
Шеретюк Р. ЕТНОКУЛЬТУРНА АСИМІЛЯЦІЯ НАСЕЛЕННЯ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ЯК ОДИН ІЗ ПРОВІДНИХ НАПРЯМІВ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЇ (1825-1839 рр.)	27
Самчук Т. ВИКЛАДАННЯ ТАНЦІВ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА (1834-1859)	30
Парфенюк Л. ТАРАС ШЕВЧЕНКО ЯК ДОСЛІДНИК ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО ЄВАНГЕЛІЯ	34
Стоколос Н. НИЩЕННЯ КУЛЬТУ СВЯТОГО ЙОСАФАТА НА ТЕРЕНАХ ХОЛМЩИНИ І ПІВДЕННОГО ПІДЛЯШШЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX ст.): ЧИННИКИ, ОСНОВНІ ВІХИ, НАСЛІДКИ	36
Марек М. ЛЕМКІВЩИНА - ПРОБУДЖЕННЯ, КОНФЛІКТ, НЕВІДОМЕ МАЙБУТНЄ	38
Березняк Я. ДІЯЛЬНІСТЬ КІНСЬКИХ ЗЕМСЬКИХ ПУНКТИВ В ТАВРІЙСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ (КІНЕЦЬ XIX – ПОЧАТОК XX ст.)	40
Зюбровський А. ХЛІБНА ЛОПАТА, КОЦЮБА, ПОМЕЛО: ЇХ ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ОБРЯДОВІ ФУНКЦІЇ В НАРОДНІЙ КУЛЬТУРІ ПОВСЯКДЕННЯ УКРАЇНЦІВ КІНЦЯ XIX – СЕРЕДИНИ XX ст.	41
Брязкало Т. ПІДОПЛІЧКО ІВАН ГРИГОРОВИЧ (1905–1975): ЖИТТЯ ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ (ДО 110-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)	43
Шавлинский Н. ПРЕДУСЛОВИЯ СОЗДАНИЯ БЕЛОРУССКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ОДЕССЕ И ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В КОНЦЕ 1917 - НАЧАЛЕ 1918 гг.	46
Левчук І. ВЕКТОРИ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД «ГРОМАДСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ ПРАЦЮЮЧИХ ЖІНОК»	47
Лебедюк Є. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ЦЕРКОВНОГО УСТРОЮ ОРГАНІЗАЦІЇ ЄХСС	50
Безмертний А. ВЗАЄМОВІДНОСИНИ СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ КУПЦІВ ІЗ УКРАЇНСЬКОЮ КООПЕРАЦІЄЮ У 1920-х-1930-х рр. XX ст.	52
Павлюк Я. ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ СТАТУС УКРАЇНЦІВ ПІСЛЯ 1921 р.	54

Гуменюк О. ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА СРСР ПРО ШЛЮБ ТА СІМ'Ю: УКРАЇНСЬКА СКЛАДОВА	55
Білан С. РЕПРЕСІЇ СТАЛІНСЬКОГО РЕЖИМУ ПРОТИ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ АГРАРНОЇ НАУКОВОЇ ШКОЛИ	57
Каплюк О. ЗАКАРПАТСЬКІ УКРАЇНЦІ В ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ В СРСР В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	59
Карпуніна Т. АГІТАЦІЙНА ТА АНТИРЕЛІГІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ЗАВЕРШАЛЬНОМУ ЕТАПІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	62
Костишин Е. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ УРСР НАПЕРЕДОДНІ ПЕРЕБУДОВИ	67
Галішевський В. ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М. БРАЙЧЕВСЬКОГО У 1991 – 2001 рр.	70
Дубей В. ОСНОВНІ ВІХИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ (1991-2010 рр.)	73
Ліннік Ю. ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОГО ПРАВОСЛАВ'Я: СПРОБА РЕЛІГІЄЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ	75
Яроцький П. ІНСТИТУАЛІЗАЦІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ КАТОЛИЦИЗМУ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ	79
Гайдай О. ЗА КРОК ДО «ЛЕНІНОПАДУ»: ОСОБЛИВОСТІ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИХ ОБЛАСТЕЙ ДО КОМУНІСТИЧНИХ ПАМ'ЯТНИКІВ В 2013 р.	82
Пержун В. СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ: ФАКТОРИ ЗБЕРЕЖЕННЯ, АКТУАЛЬНІСТЬ ІСНУВАННЯ, СУЧАСНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПЕРЕВАГИ	86
Радецька А. PROCES ROZWOJU FEMINIZMU W NIEPODLEGLEJ UKRAINIE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM SFERY AKTYWIZMU OBYWATELSKIEGO I ŚRODOWISKA AKADEMICKIEGO	88
Самотіс Я. АТРИБУТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ У ВЕСНЯНІЙ ОБРЯДОВСТІ УКРАЇНЦІВ: СИМВОЛІЧНІ ФУНКЦІЇ ТА ЇХ ЛОКАЛЬНА СПЕЦИФІКА	89
Урбан М. KRZYTKA HEROICZNEGO OBRAZU STEPANA BANDERY WE WSPÓŁCZESNEJ PUBLICYSTYCE UKRAIŃSKIEJ	93
Мишков В. СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БЛОКРИНИЦЬКОЇ ІЄРАРХІЇ СТАРООБРЯДЦІВ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	96
Шугасва Л. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ АНТИТРИНІТАРИЗМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	97
Двойнінова О., Кушпетюк О. ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНЦІВ ПОРТУГАЛІЇ З МЕТОЮ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	99
Ворон Оксана ПРОПОВІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ РКЦ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ «НОВОЇ СВАНГЕЛІЗАЦІЇ»	101
Докаш В. РЕЛІГІЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ТА ІНТЕГРАТОР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	104
Рудик О. СУЧАСНИЙ СТАН ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УКРІПЛЕНИХ РАЙОНІВ УКРАЇНИ	107
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Пословська А. АРХЕОЛОГІЧНІ ДЖЕРЕЛА У ВИВЧЕННІ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА ВОЛИНИ ДАВНЬБОРУСЬКОГО ЧАСУ	110
Баланович В. СВИНЦЕВІ ПЛОМБИ ДОРОГОЧИНСЬКОГО ТИПУ З ПЕРЕСОПНИЦІ	112
Терський С. ЛІТОПИСНА ПЕРЕСОПНИЦЯ У СИСТЕМІ МІСТ СХІДНОЇ ВОЛИНИ ОРДИНСЬКОГО ПЕРІОДУ (середина XIII–XIV ст.)	116
Ващук Д. ДО ПИТАННЯ ВОЛОДІННЯ ЗАМКОМ РІВНЕ РОДИНОЮ ОСТРОЗЬКИХ У СЕРЕДИНІ XVI ст.	121

Серебрякова О. МАНТИЧНІ ДІЇ З КІЛКАМИ В ОБРЯДОВІЙ ПРАКТИЦІ ЖИТЕЛІВ ЧЕРКАЩИНИ	124
Кривенко А. АПОТРОПЕІЧНА СЕМАНТИКА ВОДОХРЕСНОЇ ОБРЯДОВОСТІ У ВОЛИНЯН (НА ОСНОВІ ПОЛЬОВИХ МАТЕРІАЛІВ З СОКАЛЬЩИНИ)	126
Мельничук Д. ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ У ВОЛИНСЬКІЙ ЄПАРХІЇ (кінець XVIII-початок XX ст.)	128
Казначєєва Л. ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛИНСЬКИХ ГУБЕРНСЬКИХ ПРЕДВОДИТЕЛІВ ДВОРЯНСТВА	130
Трофімук-Кирилова Т. НАЙМ “ДОБРОВОЛЬЦІВ” ЯК СПОСІБ УХИЛЕННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ ГРОМАД ВІД ВИКОНАННЯ РЕКРУТСЬКОЇ ПОВИННОСТІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ)	135
Чибирак С. ПАВЛО ЧУБИНСЬКИЙ І ВОЛИНЬ: ДО 175-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ	138
Абрамчук О. СТАНОВЛЕННЯ ДУБЕНСЬКОГО ФОРТУ	140
Мосієвич Ю. ІСТОРИЧНІ ТА СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ВОЛИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ ст.	141
Поніманська Т., Доброчинська В. З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ (початок ХХ ст. – 1944 р.)	143
Федорчук С. ХМЕЛЯРСТВО НА ЗАХІДНІЙ ВОЛИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921–1939 рр.)	148
Переходько Н. АПТЕЧНА МЕРЕЖА У ВОЛИНСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ (1921–1939 рр.): ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ТА ДІЯЛЬНІСТЬ	151
Іванов С. ОСВІТА НА ВОЛИНІ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944 рр.)	154
Зек Б. УКРАЇНСЬКА ДОПОМІЖНА АДМІНІСТРАЦІЯ ЛУЦЬКА У РОКИ НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ	157
Іценко О. ТРАГІЧНА ЗАГИБЕЛЬ ЕКЗАРХА АВТОНОМНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ АЛЕКСІЯ (ГРОМАДСЬКОГО)	160
Савчук П. РОЛЬ ПРОПАГАНДИ У БІЛЬШОВИЗАЦІЇ МАС У 1943-1945 рр.	163
Зиль В. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ВИМІР БОРОТЬБИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ З НАЦІОНАЛІСТИЧНИМ ПІДПІЛЛЯМ НА ВОЛИНІ (1944-1950-ті рр.)	166
Сорочинська Т. СКЛАДОВІ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ РІВНЕНЩИНИ ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ	168
Гілевич І. ОСНОВНІ ГОСПОДАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ ПОЛІЩУКІВ У НАУКОВИХ СТУДІЯХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНІ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ ст.	170
Ларькіна Л. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ КОМІСІЯМИ СПРІЯННЯ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО РЕЛІГІЙНІ КУЛЬТИ У 60-80-ті рр. ХХ ст.	173
Чура О. РЕЛІГІЙНИЙ РЕНЕСАНС У ЛЬВОВІ НАПРИКІНЦІ 80-х ПОЧАТКУ 90-х рр. ХХ ст. У РЕЦЕПЦІЇ КОМУНІСТИЧНОЇ ВЛАДИ МІСТА	175
Чура В. ФІНАНСОВЕ СТАНОВИЩЕ РІВНЕНСЬКОГО ОБЛАСНОГО КОМІТЕТУ КПРС-КПУ В УМОВАХ РОЗГОРТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НАПРИКІНЦІ 80 – ПОЧАТКУ 90-Х рр. ХХ ст.	177
Біляковський П. ЗАМОЧУВАННЯ ХРЕСТІВ У РИТУАЛЬНИХ ПРАКТИКАХ ВИКЛИКАННЯ ДОЩУ (ЗА ПОЛЬОВИМИ МАТЕРІАЛАМИ З УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ)	180
Горошко Л. «ДОКИ ЩЕ НЕ РОЗСИПАЛАСЯ» (ОБРЯДОДІЇ З ВОДОЮ ПІД ЧАС НАРОДИН У ЧЕРКАСЬКІЙ ТРАДИЦІЇ)	183
Немеєч В. ДЕРЕВЦЕ ЯК ПРЕДМЕТНО-СИМВОЛІЧНИЙ КОМПОНЕНТ ВЕСІЛЬНОГО РИТУАЛУ: ВОЛИНСЬКО-ПОКУТСЬКІ ПАРАЛЕЛІ (НА МАТЕРІАЛАХ З РАДЕХІВСЬКОГО І БОГОРОДЧАНСЬКОГО РАЙОНІВ)	185

Булга І. ФОРМИ ПРАВОСЛАВНОЇ РЕЛІГІЙНОСТІ СУЧАСНОЇ ВОЛИНИ: СПРОБА ТИПОЛОГІЗАЦІЇ	186
Грипич С. ІСТОРИЧНЕ КРАСЗНАВСТВО ЯК ОСНОВА СУЧАСНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)	189
ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Патяка О. ШТАНДАРТИ СТАРОДАВНЬОГО РИМУ: РИСИ ВОЄННО-САКРАЛЬНОГО ФЕНОМЕНУ	192
Тимчук І. ХРИСТІЯНІЗАЦІЯ ВЕЛИКОГО НОВГОРОДА	194
Сосновая Л. АЛЕНОРА АКВИТАНСЬКА - ВИДАТНА ЧИ ТИПОВА КОРОЛЕВА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ?	197
Лашта В. ЗАВОЮВАННЯ ЄВРОПЕЙЦІВ У ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ	198
Лашта І. КОЛОНІЗАЦІЯ ПІВДЕННОЇ І ЦЕНТРАЛЬНОЇ АМЕРИКИ В XV –XVII ст.	199
Петраускас Р. МЕЖДУ ВІЛЬНЮСОМ И КИЕВОМ: ЛИТОВСКИЕ ВЕЛЬМОЖИ ВО ГЛАВЕ КИЕВСКОГО ВОЕВОДСТВА В XV– НАЧАЛЕ XVI вв.	200
Самчук І. ДУХОВНО-СУСПІЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СТАРООБРЯДНИЦТВА	204
Ціватий В. ДИПЛОМАТИЧНІ СИСТЕМИ ТА ІНСТИТУТИ ДИПЛОМАТІЇ ДОБИ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ (XVI-XVIII ст.): ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	205
Константинов В. ОТНОШЕНИЯ МОЛДАВИИ И РЕЧИПОСПОЛИТЫ ВО ВРЕМЕНА ПЕРВОГО ГОСПОДАРСТВА ШТЕФАНА ТОМШЫ II (1611-1616)	208
Малов А. НЕВЕЛЬСКОЕ «СИДЕНИЕ» 1613–1619 гг.	210
Плюта Н. РОЗВИТОК КОЛОНІАЛЬНОЇ ІДЕЇ У ФРАНЦІЇ В НОВИЙ ЧАС	220
Зелена В. ЖІНОЧА ОСВІТА В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ: ІНІЦІАТИВА ДЕРЖАВИ ЧИ СУСПІЛЬСТВА?	223
Герштун А. ПРИЧИНИ ТА ПЕРЕДУМОВИ АНГЛО – БУРСЬКОЇ ВІЙНИ 1899-1902 рр.	225
Кондратюк М. Т. Г. МАСАРИК ЯК ВИРАЗНИК ІДЕОЛОГІЇ ЧЕСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВИ, ЦЕРКВИ ТА ШКОЛИ В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ НА ПОЧАТКУ ХХ ст.	228
Гнідик І. ПОЧАТКИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄПІСКОПА СОТЕРА ОРТИНСЬКОГО У США	230
Вавуліч В. РОСІЙСЬКО-СЕРБСЬКА ВІЙСЬКОВА СПІВПРАЦЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1914-1915 рр.)	233
Богалейша С. ПРОЕКТИ СОЗДАНИЯ БЕЛОРУССКО-ЛИТОВСКОГО ГОСУДАРСТВА ВО ВРЕМЯ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ	235
Кукса О. ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА В БІЛОРУСІЇ ТА В УКРАЇНІ В 1917-1920 рр.	237
Глібіщук М. ВІДДІЛ ПРОПАГАНДИ ПРИ УРЯДІ А. ДЕНІКІНА	238
Карповець Ю. ПРОБЛЕМА ДИТИНСТВА І МАТЕРИНСТВА В БЛОКАДНОМУ ЛЕНІНГРАДІ	240
Ворон О. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	242
Віруцька С. ЯНОШ КАДАР І ЧЕХОСЛОВАЦЬКА КРИЗА 1968 РОКУ	245
Постоловський Р. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ПЕРІОДУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» У ПОГЛЯДАХ ЧЕСТМІРА ЦІСАРЖА	247

Яковлєва Д. ХАРАКТЕР ТА ОСОБЛИВОСТІ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ В ІРАНІ 1978-1979 рр.	249
Покляцька В. ДРУГА ХОЛОДНА ВІЙНА: ЗАГОСТРЕННЯ РАДЯНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКОГО ПРОТИСТОЯННЯ (1979-1985 рр.)	251
Пилипенко В. РЕАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СРСР ЩОДО ІРАНУ В МЕЖАХ ІНІЦІАТИВ ООН, 1979 – 1989 рр.	254
Янчук О. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕГОВОРИ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ПОЛЬЩІ ЗА “КРУГЛИМ СТОЛОМ”. ДО 25-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ОБ’ЄДНАННЯ УКРАЇНЦІВ В ПОЛЬЩІ	256
Галушка-Адайкін А. КРИЗА РЕЖИМУ «НОВОГО ПОРЯДКУ» В РЕСПУБЛІЦІ ІНДОНЕЗІЯ	258
Грубінко А. ПЕРІОДИ І ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО СПІЛЬНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС (1990-2014 рр.)	261
Грицай С. ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ МОДЕРНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (1991 - 2011 рр.)	264
Андрощук І. ЧЕХІЯ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	267
Вавринюк А. DEMOGRAFIA WYBRANYCH PAŃSTW ŚWIATA JAKO INTERDYSCYPLINARNY OBSZAR BADAŃ	268

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

Конопка В. ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ХЛІБОРОБСЬКИХ МОТИВІВ У КАЛЕНДАРНІЙ ОБРЯДОВІСТІ УКРАЇНЦІВ	272
Хромова І. ЗНАКИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ В НУМІЗМАТИЧНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ	275
Крайнік Ю. УНІВЕРСАЛИ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО XVII ст.	278
Шамсутдинова-Лебедюк Т. СІМЕЙНО-ШЛЮБНІ ВІДНОСИНИ В ІСЛАМІ: АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ	280
Гончар О. ВПЛИВ МИКОЛИ КОСТОМАРОВА НА СТАНОВЛЕННЯ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ ДМИТРА БАГАЛІЯ	283
Бойко Ю. ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПРАЦЬ ПРИСВЯЧЕНИХ ЖИТТЮ І ДІЯЛЬНОСТІ ЄВГЕНА ЧИКАЛЕНКА	285
Кравчук О. ПРОБЛЕМА РЕАБІЛІТАЦІЇ ОБРАЗУ Г. РАСПУТІНА В ПОСТРАДЯНСЬКІЙ РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ	289
Михальчук Р. ГОЛОКОСТ НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНЩИНИ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	291
Білоус Н. «ПАКТ МОЛОТОВА-РІББЕНТРОПА: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ»	295
Сипко Б. ФРАНЦУЗЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО МУСУЛЬМАНСЬКУ СПІЛЬНОТУ П’ЯТОЇ РЕСПУБЛІКИ	296
Мартинчук І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	299
Корнієнко Н. УКРАЇНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО ВПЛИВ «РОСІЙСЬКОГО ФАКТОРУ» НА ПОЛІТИКУ США ЩОДО УКРАЇНИ у 2009-2012 рр.	302

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

Давидюк Р. ОСТАРБАЙТЕРИ З РІВНЕНЩИНИ: МІЖ ДВОМА ТОТАЛІТАРНИМИ РЕЖИМАМИ	305
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	307
ЗМІСТ	309

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки РДГУ

Випуск 25

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів,
цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть
автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники.
Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання
Валерій Шеретюк

Комп'ютерна верстка
Вікторія Кравчук, Владислав Самсонюк

Обкладинка
Григорій Волохов

Підписано до друку 1.12.2014 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 65,1. Замовлення №164/1. Наклад 300

Видавець О. Зень
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія РВ № 26 від 6 квітня 2004 р.
вул. Кн. Романа, 9/24, м. Рівне, 33022;
0362-24-45-09; 068-025-067-4;
olegzen@ukr.net

Віддруковано засобами різнографічного друку
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Княгині Ольги, 8

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. – Рівне: О. Зень, 2014. – 313 с.

ISBN 978-617-601-107-1